

HOOG MUIZEN-AANBOD IN DE EEMPOLDERS TEN WESTEN VAN DE EEEM IN 1989

M. van Houten

Voorwoord

Het jaar 1989 zal als "goed muizenjaar" voor de westelijke Eempolders blijven bestaan.

Om deze stelling neer te zetten zul je een aantal bewijzen moeten hebben en het gebied een redelijk aantal malen bezocht moeten hebben.

Nu heb ik de Eempolders in 1989 ruim 30 maal bezocht om de aanwezige vogels te observeren en meen ik zes bewijzen gevonden te hebben om mijn stelling hard te maken.

In onderstaand geschrift hoop ik deze bewijzen te kunnen verdedigen.

De Veldmuis, het lijdend voorwerp

Veldmuizen foerageren bij voorkeur bovengronds en wel voornamelijk met gras, wat zó arm is aan voedingsstoffen dat ze hun maag verschillende malen per etmaal moeten vullen. Deze muizesoort moet daarom zowel overdag als 's nachts actief zijn.

De Veldmuis (familie van de Woelmuizen) is ongetwijfeld het algemeenste Europese knaagdier. Dankzij de buitengewone vruchtbaarheid - het wijfje werpt jaarlijks 3 tot 7 maal en dan 3 tot 7 jongen per worp - komt het vaak tot een massale vermeerdering (de zgn. veldmuizen-jaren).

Vaak is een driejarige cyclus te constateren in de populatie-dichtheid van de muizen. Na een jaar met lage dichtheid (minjaar) volgt dan een jaar van opbouw en vervolgens weer een topjaar.

Vroeger waren de Eempolders één van de weinige gebieden in ons land waarvan bekend was dat er reeds jaren met vaste regelmaat veldmuizenplagen optraden! Door cultuurtechnische maatregelen en intensivering van het graslandbeheer zijn veldmuizenplagen natuurlijke tradities die we in het Nederlandse cultuurlandschap nauwelijks meer zien voorkomen.

Ook de aankomende herverkaveling in de Eempolders zal deze plagen geen goed doen!

Doch waarschijnlijk door het uitzonderlijk warme (tot nog toe het warmste van de eeuw) en misschien ook droge jaar 1989 is het tóch tot een muizenplaag gekomen.

Niet alleen voor de hierna beschreven diersoorten doch ook voor de mens was het hoge muizenaantal duidelijk waarneembaar. Overal waar je over de polderwegen wandelde of fietste kon je de muizen horen piepen of ritselen. Het was vooral aan de Zomerdijk te zien wat nu een "plaag" is: overal aan de voet van de dijk waren ontelbare holletjes van het knaagdier te vinden. Op een bepaalde plaats telde ik op één vierkante meter 24 muizengaatjes! Ook kon het gebeuren dat er een Veldmuis voor je voeten wegschoot.

Genoeg nu over de prooi, laat ik het over de belagers hebben.

Wezel en Hermelijn

Wezel en Hermelijn hebben - ruim gezien - beide dezelfde levenswijze. Muizen vormen voor deze roofdiertjes het hoofdvoedsel. Jaarlijks kunnen ze er honderden (!) verorberen.

De grootte van het territorium hangt af van het beschikbare voedsel; waar genoeg prooidieren zijn behoeven beide dieren geen grote afstanden af te leggen. Beide zijn felle jagers, die zowel overdag als 'snachts actief zijn. Nimmer heb ik in één jaar zoveel Wezels zowel als Hermelijnen in de Eempolders gezien als in het jaar 1989.

Van de Hermelijn zag ik er twee, waarvan éénmaal met een Veldmuis dwars in de bek, en van de Wezel telde ik er vier, waarvan ook één met een Veldmuis als prooi.

Op twee teldata zag ik een Hermelijn op dezelfde plaats, gezien zijn verdiedigend gedrag zou dit op een nest kunnen wijzen.

Blauwe Reiger

De Blauwe Reiger is een soort welke veelvuldig in de Eempolders voorkomt, vooral als foerageeërterrein is dit gebied zeer belangrijk.

Mede door de aanwas van jonge vogels (van o.a. de kolonies Groeneveld en de Valse Bosjes) werden vooral in de maanden augustus t/m oktober veel Blauwe Reigers gezien, doch ook doortrekkers kunnen enige tijd gebleven zijn. In de laatste maanden van het jaar werden de vogels hoofdzakelijk in het midden van de weilanden gezien, gespist op zoogdieren!

Het verschijnsel "braakballen" komt, zoals bekend, niet alleen bij roofvogels en uilen voor, doch ook bij o.a. Reigers, Meeuwen en Kraaien. Deze onverteerde resten van de Blauwe Reiger werden gevonden op een roestplaats in het hart van de Blaricumse Oostermeent. Hier lagen een twintigtal braakballen. Ze varieerden in vorm en grootte; meestal ronde of ovale ballen van vervilte haren. Onderzoek wees uit dat deze onverteerde resten geheel uit muizenharen bestonden! Waarschijnlijk kunnen Blauwe Reigers beter botten verteren dan bijvoorbeeld uilen; dit gezien het niet aanwezig zijn van skeletdelen van hun prooidieren in de braakballen.

Een bewijs dat muizen, buiten het korte "kikkerseizoen", een belangrijke voedselbron waren/zijn voor de Blauwe Reiger.

Bruine Kiekendief

In het reservaat ten oosten van de Stichtse Brug heb ik in 1989 één zeker en één onzeker broedgeval van de Bruine Kiekendief vastgesteld, dit ondanks de kleine omvang van het gebied. Dit laatste schijnt niet erg belangrijk te zijn voor deze Kiekendief, voornamer is dat het omliggende gebied voldoende ruimte, rust en foerage biedt.

Over rust in de Eempolders valt te discussiëren, doch voldoende ruimte en voedsel biedt ze nog wel.

Bij elk bezoek aan de Noordpolder en de Oostermeent nam ik de vogel(s) waar, dit in de maanden april t/m september.

De vogels foerageerden het meest langs de Eemmeerdiijk, doch ook ver in het polderland werden ze waargenomen. Vooral na het uitvliegen van de jongen kon je ze overal verwachten.

De Bruine Kiekendief heeft een gevarieerd menu. Zo bestaat dit o.a. uit kuikens en grotere jongen van water- en weidevogels. Veldmuizen zijn echter een veel voorkomende prooi.

Buizerd

Het gehele jaar door werd de Buizerd gezien in de polders. Vooral in het winterseizoen, tot einde februari en vanaf half oktober, waren ze veelvuldig te zien. Weidepaaltjes worden vaak als uitkijkpost voor de jacht gebruikt. Het is bekend dat het aantal overwinterende Buizerden sterk beïnvloed wordt door de hoeveelheid Veldmuizen. Deze vormen immers het voornaamstevoedselbestanddeel in de winter.

Bij gunstige omstandigheden, zoals in dit jaar, kan het aantal broedparen zeker groter zijn dan in een doorsnee muizenjaar. Ik ben benieuwd of dit het geval is geweest in de bossen rond de Eempolders, zoals bijv. Groeneveld.

Torenvalk

De door schrijver dezes opgehangen nestkast aan de Eemmeerdiijk werd meteen dankbaar als broedplaats aangenomen door een paartje Torenvalk. Dit had het uitvliegen van minimaal vier jongen tot resultaat!

De Torenvalk is een vogel welke vanuit de lucht (biddend) of vanaf een paaltje op zichtbare bodemdieren jaagt. Net als de Buizerd en de Velduil, waar we het straks nog over hebben, wordt de Torenvalk ook dáár aangetroffen waar veldmuizenplagen zijn!

De Torenvalk eet in West- en Midden-Europa overwegend, vaak tot meer dan 80%, Woelmuizen (dit zijn o.a. Veld- en Aardmuizen).

Vooral in het winterseizoen werden er opvallend veel Torenvalken waargenomen, door de gehele polder heen.

Velduil

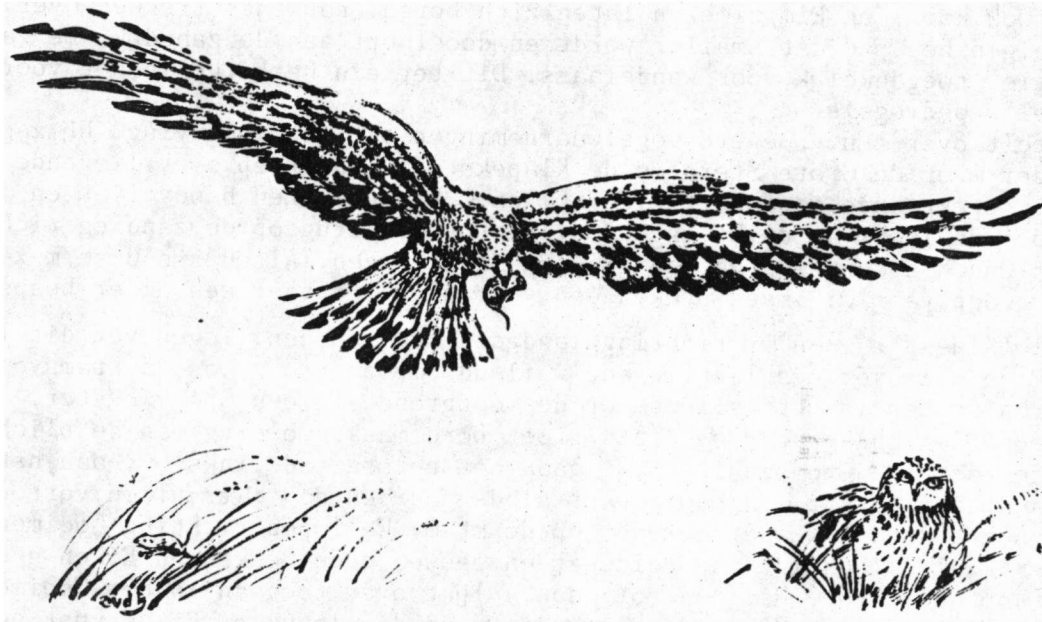
Het absolute hoogtepunt, plus dé aanwijzer van de muizenplaag, was de aanwezigheid van maar liefst zeven (!) Velduilen in de Noordpolder te Veld, in de tweede helft van december!

Het voorkomen van deze uil hangt overwegend samen met een hoog voedselaanbod, zoals bijv. een veldmuizenplaag.

Het is een ware zwerver, die op plaatsen verschijnt waar dus een overvloed is aan voedsel. Hierdoor is de Velduil een onberekenbare vogel. Tevens een vogel die wereldwijd verspreid is, doch in onze regionen in zeer klein tot vrij klein aantal doortrekt en wintergast is.

In Midden-Europa is 95% van de prooidieren een Veldmuis, 4% zijn andere muizen en 1% andere dieren. Overeenkomstige resultaten kent men uit andere delen van de wereld. Zo analyseerde Schönem in 1964, na een muizenplaag in de winter 1963-1964, een aantal braakballen uit de Eempolders. Dit leverde 118 prooien op, waarvan 90% uit Veldmuizen bestond!

Is de plaag eenmaal voorbij dan zijn de observaties van de Velduil ook voorbij. Weg is hij, op zoek naar de volgende plaag.

Nawoord

Voor de toekomst zou het misschien interessant zijn de aantallen van de beschreven soorten door de jaren heen te vergelijken. Met behulp van de schat aan gegevens van de al jarenlang lopende Eempolder-tellingen zou dit zeer waardevol kunnen zijn.

Ook zou het interessant zijn om na te gaan of deze Eempolder-muizenplaag plaatselijk was of niet. Het ging mij op dit moment te ver om dit alles binnen korte tijd te kunnen nagaan, c.q. te realiseren.

Helaas is het wél zo dat we tegenwoordig steeds minder getuige zijn van zulke waardevolle natuurverschijnselen. Juist dáárom is het zo belangrijk dat we datgene wát we nog te zien krijgen dubbel respecteren en er ook van genieten!

Geraadpleegde literatuur:

- * Alleyn, W.F., L.M.J. van den Bergh, S.J. Braaksma, Th.J.F.A. ter Haar, D.A. Jonkers, H.N. Leys en J. van der Straaten 1971. Avifauna van Midden-Nederland.
- * Jonkers, D.A., R.A.Kole & J. Taapken 1987. Vogels tussen Vecht en Eem.
- * Voous, K.H. 1986. Roofvogels en Uilen van Europa.